

BOSHLANG'ICH SINFLARDA KASRLARNI YECHISH MALAKALARINI HOSIL QILISH

Samatova Mavludaxon Xusanovna

Andijon viloyati Izboskan tumani

12-umumiy o'rta ta'lim maktabi boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada Kasr tushunchasini hosil qilish har xil narsalarni teng bo'laklarga bo'lish, kesish, sindirish, maydalashdan kelib chiqishi haqida, kasrning ustida yozilgan son kasrning surati deyilib, teng qismlardan qanchasi olinganini ko'rsatishi haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: kasr mahraj, surat, tayyorlash, hosil qilish, kelib chiqishi, son, qiymat, vazifa.

Mamlakatimizda yuz berayotgan ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlar, xalq ta'limi tizimida bo'layotga o'zgarishlar "Ta'lim tog'risidagi"gi qonunda hamda "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi"da ko'satib o'tganidek, har bir o'qituvchi oldiga muhim vazifalar qo'yilmoqda. "Vatanimizning kelajagi, xalqimizning ertangi kuni, mamlakatimizning jahon hamjamiyatidagi obro'-etibori avvalombor farzandlarimizning unib-o'sib, ulg'ayib, qanday inson bo'lib hayotda kirib borishiga bog'liqdir. Biz bunday o'tkit haqiqatni hech qachon unutmashimiz kerak".

Boshlang'ich matematika darsi, bolalar tafakkuri rivojlanishiga yordam beradi. Boshlang'ich bilimlar yagona majmuani yaratadi, zaruriy metodologik tasavurlarni va fikrlashning mantiqiy tuzilishlarini shakllantirishga yo'naltirilgan bo'ladi.

Boshlang'ich ta'lim metodikasining xususan, matematikadan boshlang'ich ta'lim metodikasining vazifalaridan biri o'qitishning yetarlicha yuqori rivojlantiruvchi samaradorligini oshirishni ta'minlashda o'qitishni aqliy rivojlanishlariga ta'sirini jadallashtiradi. Matematikadan boshlang'ich ta'lim-tarbiyaviy vazifalarni nazariy bilimlar tizimi asosidagina hal etish mumkin.

Oqitishning ma'lum mazmuni va o'qituvchilarning aqliy faoliyati bilan ta'sirlanadigan u yoki bu o'quv yo'nalishi ucnun eng samarali usullarni qo'lay bilish darsga tayyorlanishda yoki darsning o'zida yuzaga keladigan aniq metodik vazifalarni hal etishi zarur. Boshlang'ich sinflarda o'quvchilarning aqliy rivojlanishlariga asos solinishi sababli boshlang'ich sinf o'qituvchisi uchun o'quvchilarning aqliy faoliyatlati darajasini va imkoniyatlarini bilish va hisobga olish muhimdir.

Dars o'tish jaroyonida o'qituvchi ko'rsatmalilik va ko'rgazmali qurollardan foydalanib yangi pedagogik texnologiyalardan foydalanish juda muhim hisoblanadi.

O'quvchilarni kasrlar bilan tanishtirish dasturga binoan 4-sinfdan boshlanadi. Kasrlarni hosil bo'lishi, ularni taqqoslash, sonni ulushini topish va berilgan ulushiga ko'ra sonning o'zini toppish bilan tanishadilar. 4-sinfda 1 ning ulushi va bir necha ulushi, uning yozma ko'rinishi tasavurlariga ega bo'ladilar. Kasr tushunchasi geometriyada kesma ulushi, middorlarning ulushi va boshqa geometrik shakllarning ulushlari bilan bevosita bog'langan.

Kasr tushunchasini hosil qilish har xil narsalarni teng bo'laklarga bo'lish, kesish, sindirish, maydalashdan kelib chiqadi deyiladi. Boshlang'ich sinfdan oldin, ya'ni

maktabgacha yoshdayoq kasr tushunchasining boshlang'ich tushunchalari berilgan. Masalan, olma, tarviz, bodring, non va boshqalarni bir necha bolaklarga bo'lib ko'rgan va boshlang'ich tushunchalarni olgan. Shu maqsadda bolalarni ulushlar bilan tanishtirish, taqqoslashni o'rgatish, sonning ulushlari va ulushi bo'yicha sonni topishga doir masalalarni yechish ko'zda tutiladi.

Aytib o'tilgan barcha masalalar ko'razmali qilib ochib beriladi. Miqdorlarning ulushlari bilan tanishtirish metodikasi. Yuqorida ko'rdikki, 3-sinfda birning ulushlari, ya'ni $1/2$, $1/3$, $1/4$ va hokazo ulushlarga oid tasavvurlarni hosil qilishdan iborat. Kasrlarni o'rgatish deyarli ko'rgazma asosida tushuntiriladi. Bu ko'rgazmalarga meva, qovun, tarvuz, geometrik shakl, cho'p, qog'oz va boshqa atrofdagi narsalarni olish mumkin.

Ko'rgazmali tushuntirishda, masalan, olmani teng ikkiga bo'lish, yordamida kasr hosil qilinadi. SHunga mos olmani teng bo'lmagan 2 bo'lakka bo'lib, u yarim olma emasligini, demak, kasrni hosil qilmaslikni tushuntirish kerak. Faqat teng bo'lakka bo'lgandagina kasr son yoki butunning ulushi hosil bo'lishini mustahkam singdirish lozim.

Kasrni o'rganish metodikasi. "Ulushlar" mavzusiga asoslangan holda, kasrlarning hosil bo'lish bilan birga 4-sinfda tanishtiriladi. Bunda ko'rgazmali qurol bilim berishning bosh mezoni bo'ladi. Narsalarni, shakllarni teng bo'laklar5ga bo'lish va bo'laklardan bittasini, ikkitasini, uchtasini,... olish masalasi uni ifopdalash va yozish asosiy vazifa bo'ladi. Bunda kasr, kasrning surati, maxraji kabi atamalar bilan tanishtirilib o'tiladi. Kasrlarni yozish bajarish quyidagi qoidalarga amal qilish zarur.

Chiziq ostida yozilgan son kasrning maxfaji deyilib, butun narsa nechaga teng bo'lishini ifodalaydi./ kasrning ustida yozilgan son kasrning surati deyilib, teng qismlardan qanchasi olinganini ko'rsatadi. Boshlang'ich sinfda maxraji 10 dan katta bo'lmagan kasrlar qaraladi.

Bu boshlang'ich bosqichni o'quvchi bir necha yil ilgari bosib o'tgan maktabgacha yoshdayoq unga olmalar, proyneklar va konfetlarni bo'lishga, qovun va tarvizlarni, bodring, pamidorlarni kesishga to'g'ri kelgan edi va usha davrdayoq ko'pmarta butunning yarmi, choragi, uchdan biri va boshqa usullar haqida aytish mumkin. Bolalarning shaklni teng bo'laklarga bo'lish borasida to'plangan tasvirlari va malakalari ularda butunning ulushlari tushunchasini tarkib topishda asosiy boshlang'ich tayanch bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YHATI:

1.Jumayev M.E. Matematika o'qitish metodikasi (OO'Y uchun darslik)Toshkent. . "Turon-Iqbol" 2016 yil .

2.Jumayev M.E, Tadjiyeva Z.G`. Boshlang'ich sinflarda matematika o`qitish metodikasi. (OO'Y uchun darslik.) Toshkent. "Fan va texnologiyai" 2005 yil.

3. Jumayev M.E, Boshlang'ich sinflarda matematika o`qitish metodikasidan praktikum. (O O'Y uchun) Toshkent. "O`qituvchi" 2004 yil.